

Janez Parapat, župnik in pisatelj.

(Spisal Josip Benkovič.)

Slep je, kdor se s petjem vkvarja,
Kranjec moj mu osle kaže;
Pevcu vedno sreča laže,
On živi, vmrje brez d'narja.

Prešeren.

Trpka usoda slovenskega pisatelja, katero je v teh besedah iz lastne izkušnje živo označil nesrečni naš pevec, preganjala je med mnogimi drugimi posebno neusmiljeno Janeza Parapata.

Sicer se je tudi v Slovencih ukoreninila navada, da zaslužne svoje može spoznavamo in slavimo šele po njih smrti, dočim se živih nikdo ni spominjal, malokdo se vne-mal za njih vzvišene ideje ali celó pomilovalno se smejal njih vstrajnim naporom; toda blagi mož, o katerem tu pišem, mnogo izkušan v življenju, tudi po smrti v slovstvu slovenskem, katero je neumorno množil, ni še dobil zasluženega spomenika, čeprav ga že lepo vrsto let krije hladna zemlja. In vendar — brez spomenika ne smé ostati ta vrli mož! Stavi ga hvaležno srce dobremu znancu, da ob njegovem spominu dobimo vzor po Slomšekovem geslu: „Malo govoriti, veliko delati, vse trpeti!“

Janez Parapat.

I.

Janez Parapat se je porodil dné 9. grudna l. 1838. v Ljubljani (Ulice na Grad štev. 10). Njegov oče, Peter Parapat, je bil rodом Istran iz buzetske okolice; služboval je v Ljubljani kot nadpaznik finančne straže. Bil je sicer iz slovenskega kraja, vendar ga je navdajalo precéj laško mišljenje. Mati Helena, rojena Ruschitz, je bila kočevska Nemka iz Koprivnika. Imela sta razven najstarejšega Janeza še dva sina in

jedno hčer. Jožef je umrl še kot otrok; Ferdinand je v Bergamu na Laškem dovršil vojaško šolo in kot vojak nenadno umrl v Boki Kottorski še ne mesec dnij za bratom Janezom. Sestra Antonija se je primožila v Beljak na Koroško v hišo nemškega trgovca Moro-ta.

Janez še ni bil dopolnil četrtega leta, ko mu je umrl oče za sušico. Poslej je morala vdova sama skrbeti za otroke. Imela je na stanovanju nekaj dijakov, da je mogla lože preživiti družinico. Ljudsko šolo je dovršil jako dobro leta 1852. Še isto leto je vstopil v ljubljansko gimnazijo, katero je obiskoval osem let. Bolehnost, ki ga je tlačila že od mladih dnij, ovirala ga je v napredku. V višjih razredih se je poprijel raznih zasebnih studij, ki so mu zdravje še bolj krhale in povzročile, da ni več tako napredoval kakor poprej. Najbolj mu je bila pri srcu zgodovina, zlasti slovenska; zanimalo ga je sploh vse, kar je bilo v kaki zvezi z zgodovino.

Kot dijak je bil nekako vihrav: za vsako reč se je hitro vnel, a kmalu jo je popustil. To hibo opazamo nekoliko še v njegovem poznejšem delovanju. Da bi mogel čitati razna zgodovinska dela, začel se je učiti tudi modérnih jezikov; najbolj se je izuril v španščini. Po tolikih studijah, morda tudi radi bolehnosti, je postal resnoben in molčeč. Za družbo ni maral; celó s součenci je prav malo občeval. Redek je bil prijatelj, vpričo katerega se mu je razvezal jezik.

Dovršivši l. 1860. zrelostno izkušnjo, vstopil je v ljubljansko semenišče. Bil je tedaj jako slaboten, a vendar mu je bilo v bogoslovnici prav dobro; celó zdravje se mu je okrepilo. Poleg bogoslovnih studij se je vedno bavil še s kako drugo znanostjo. Takoj kot prvoletnik je jel pisati v domači bogoslovski list; kot drugoletnik se je oglasil že v javnosti kot sotrudnik „Glasnika“ in Mohorjeve družbe.

Po dovršenem drugem letu se je jel na počitnicah baviti tudi z rastlinstvom. V Beljaku, kamor je zahajal k svoji sestri, seznanil se je med počitnicami z duhovnikom Kronmayerjem, ki je bil večš rastlinoslovec. Ta je Parapata tako navdušil za botaniko, da si je v par mesecih priredil lep in bogat herbarij. K temu ga je podnetil tudi vzgled tovariša-bogoslovca Janeza Šafarja, sedanjega župnika dupljanskega.¹⁾ Ker pa ni imel tiste železne potrpežljivosti in vstrajnosti, katero zahteva rastlinoslovje, in mu tudi njegova šibka narava ni pripuščala, da bi prehodil hribe in doline ter prelazil skalovje, — razven tega pa tudi ni imel prave podlage za nadaljne studije o botaniki, zato je kmalu opustil to zabavo. V dušnem pastirstvu je še vedno rad utrgal tu in tam kako zanimivo cvetko, katero je vložil v svoj zaprašeni herbarij.

Komaj je dal slovo botaniki, zagnal se je z vso silo na numizmatiko. Pri tovarišu Šafarju je videl v semenišču malo zbirko starinskih penozov iz dóbe rimskih cesarjev; bila mu je tako všeč, da se je tudi sam jel s tem baviti. A veliko veselje, katero je imel z numizmatičnimi studijami, skalila mu je zopet bridka izkušnja. Ko je bil o božiču leta 1863. na počitnicah v Beljaku, naletel je na nekega kupčevalca s starinskimi denarji. Nakupil je od njega po ugodni ceni precejšnje število rimskih bakrenih penozov,

asov in dipondijev, ki so bili vsi prav lepo ohranjeni in imeli krasno patino. A Parapat je bil prevarjen: ti penezi niso bili pristni, temveč vsi brez izjeme ponarejeni s podobami takih cesarjev, ki se le redkokje nahajajo. Povrnivši se v Ljubljano, razkazoval je tovarišem z neizrekljivim veseljem in ponosom svojo zbirko, katera pa se je takoj mnogim zdela sumljiva. Kmalu potem ga je obiskal neki bivši sošolec, vseučiliščnik in izurjen numizmatik, ki mu je jasno dokazal, da je njegova zbirka ponarejena. Parapat je bil potr; poslal je vse peneze nazaj v Beljak, a denarja menda ni več dobil nazaj. Ta nezgoda mu je navdušenje za numizmatiko precēj ohladila, a popustil teh studij vendarle ni; postal je le bolj oprezen. Neprestano preobložen z vsakovrstnimi studijami, bil je včasih jako čemerin in občutljiv za vsako malenkost; toda vesela družba ga je kmalu spravila v dobro voljo.

Dné 1. velikega srpana l. 1864. je bil Parapat posvečen v mašnika. Meseca kimovca je že nastopil prvo službo kot kapelan v Stari cerkvi na Kočevskem. Nerao je šel tje, ker se mu je zdela ta služba kazeti zaradi zasebnih studij. V uteho mu je bilo, da bo mogel delovati najprej med ožjimi rojaki svoje matere. Srečen je bil, da je dobil dobrega župnika, Jurija Steuererja, ki je bil bolehen in dobrovoljen, šaljiv in odkritosrčen starček, s katerim sta se umevala prav dobro. Ker ni imel preveč dela v pastirstvu, zato je dobil še dokaj prostega časa za učenje. Preiskoval je kočevsko zgodovino in preiskal v to svrhu marsikak arhiv; tudi z numizmatiko se je zopet rajši bavil.

Po triletnem službovanju so ga premestili meseca kimovca l. 1867. kot drugega kapelana v Semič na Belokranjsko. To premeščenje ga je osupnilo še bolj kakor prvo nameščenje. Upal je, da ga pošljejo v kako manjšo župnijo, a dekret mu je velel v jedno izmed najtežavnejših v celi škofiji. Tudi tukaj je dobil očtovsko skrbnega župnika-dekana Martina Skubica. Neprestana težavna opravila so ga prisilila, da je položil pero na stran, popustil studije in deloval le v dušnem pastirstvu. Toda čeprav si je delo zeló krčil, vendar so ga še duhovska opravila celo zimo zeló zmagovala.

¹⁾ Le-ta gospod župnik, ki je še sedaj jeden najboljših poznavalcev kranjske flore in vnet botanik, bil je že od mladih let med redkimi Parapatovimi prijatelji. V dušnem pastirstvu mu je bil dvakrat, kot kapelan v Metliki in kot župnik na Selih pri Kamniku, najbližji sosed. Pošal mi je mnogo zanimivih črtic iz njegovega življenja. Za to uslugo mu izrekam presrčno zahvalo. — Tudi blago mater Parapatovo, ki kot 78letna gospa še živi v Ljubljani, zahvaljujem iskreno za vse, kar mi je povedala o svojem pokojnem sinu.

Nekako ozlovoljen nad svojo bridko usodo, kakor bi ne upal, da bo še kdaj zapustil Semič, prodal je za mal denar lepo zbirko pristnih starorimskih penozov svojemu prijatelju Šafarju, ki je tedaj kapelanoval v Metliki; celó vesel je bil Parapat, da se jih je iznebil. Polotila se ga je neka tiha otožnost, ker tudi telesno je jel zeló pešati.

Spomladi l. 1868. poprosi dekana, naj ga odpusti za par dnij v Ljubljano. Skubic, vedoč, kaj namerja, pravi mu smeje se: „Le pojdite; saj vem, zakaj greste. Proč se bodete oglasili! Prav storite! Jaz vas sicer imam rad, a za Semič niste ustvarjeni.“

Kmalu po svojem povratu je dobil dekret, ki ga je klical v Mošnje na Gorenjsko. Ker pa je uprav tedaj zbolel župnik Slapnik v Podbrezju, poslali so ga kot kapelana le-sem. Te svoje nove službe je bil pa neizrekljivo vesel. Ugajalo mu je to mesto tem bolj, ker je imel posebno kapelanijo. Vzel je k sebi svojo osamelo mater, katera mu je poslej gospodinjala do njegove prerane smrti. A Parapat ni užival dolgo te sreče in zadovoljnosti. Komaj se je udomačil v svojem ljubem domu in zopet krepko zastavil pero, došel mu je dekret, ki ga je klical na Notranjsko v Logatec. To ga je užalilo bolj nego vse dosedanje neizgode, ker ta župnija šteje skoro dvakrat toliko duš kakor Podbrezje. Bal se je posebno kraške burje, a bridko mu je tudi bilo, da bi moral mater odsloviti. Zaradi vsega tega je poprosil, naj ga vsaj še nekoliko časa pusté v Podbrezju, da ga vedna selitev v dolgove ne zakoplje; ako pa vsekako mora iti odtod, premesté naj ga vsaj kam drugam, kjer ne bo v kraški burji. Uslišali so mu prošnjo v toliko, da so ga prestavili v Borovnico. Milo je zajokal, ko je dobil to novo povelje, a ugovarjal ni, čeprav je borovniška župnija mnogo težavnejša nego Podbrezje. Pobral je svojo robo, svoje zbirke in knjige na vozove ter odrinil proti Ljubljani; mater pa je poslal v Beljak k svoji sestri, ker s seboj je ni mogel vzeti. Dospévši v Ljubljano, oglasi se pri škofu Vidmarju in mu bridko potoži svoj žalostni položaj. To je škofa ganilo; dal je Parapatu na izbéro, naj gré naprej, kamor se je namenil, ali pa, če hoče, nazaj v Podbrezje. Silno vesel

se vrne takoj na Gorenjsko. Na Pergaršu sreča svoje vozove, katere pač précej zaobrbe. Prišel je nazaj v svoje ljubo Podbrezje. Cela župnija se je temu čudila in ga z veseljem sprejela. Tudi svojo mater je zopet pozval k sebi.

Toda Parapatu je bilo menda usojeno, da ni mogel vsaj nekoliko časa mirovati na svojem mestu. Že l. 1872., kmalu po novem letu, se je moral preseliti na Vranjo peč kot župnijski upravitelj. Ta župnija leži poldrugo uro daleč od Kamnika v hribih; težavna ni, ker šteje le nekaj čez petsto duš. Težko se je sicer poslovil od Podbrezja, a Vranje peči se vendar-le ni branil. Ugajalo mu je, da postane samostojen in da bo prebival v obližju mesta.

Toda, ko je prišel na svoje novo domovanje, upadlo mu je srce; kamorkoli se je ozrl, vse je bilo zapuščeno in zanemarjeno. Poprejšnji vranjepeški župnik Mihael Rozman je umrl dné 10. grudnia l. 1871. kot 83letni starček. Bil je pravcati čudak, ki je samo na tem mestu pastiroval celih petdeset let. V cerkvi in župnišču je bilo vse toli zastarelo in nerabljivo, da Parapat izprva ni vedel, česa bi se najprej lotil in kako bi delal. Popustil je izprva studije ter se baval le s cerkvijo in župniščem. Župljani so mu radi pomagali, ker so bili neizrekljivo veseli, da so vendar jedenkrat dobili novega gospoda. V kratkem je postavil nov veliki oltar, zvonik prekril, dal vlti nove zvonove, sploh prenovil je vso cerkev. Hkrati je prezidal in popravil tudi župnišče in tik cerkve pod župniščem na levem osojнем bregu zasadil krasen vrt. V enem letu je bilo vse to dovršeno in svetega Matevža dan leta 1873. je že mogel povabiti v svoj lični dom sosedne duhovnike, ko je kamniški dekan slovesno blagoslovil veliki oltar.

Na Vranji peči je imel Parapat obilno prostega časa. Vestno ga je rabil s studijami in s pisateljevanjem; mati pa mu je gospodinjala. Večino dné je stalno presedel v zeleni senčnici na vrtu med knjigami, katerih so bile vse police polne. Odtod je imel krasen razgled doli na širno polje do bele Ljubljane, do starega Kranja in še dalje. Neki prijatelj, vedoč, kako pičlo plačo ima Parapat, potolažil ga je nekoč, češ da je samo ta razgled vreden 200 gld. Ko

bi bil mogel, gotovo bi ga bil rad oddal še ceneje, ker je bil vedno „suh“. S seboj ni bil nič prinesel razven kôpe knjig in druge slične navlake. Kar je dobil kot upravitelj, porabil je zase, za mater in za uboge župljane. Pisateljske nagrade pa je potrosil navadno za knjige, penneze in slike; zadnja leta si je nabiral namreč tudi nekako galerijo slik. Včasih je zašel v take denarne zadrege, da se je komaj uborno preživil. Sam je odkritosrčno priznal, da ga je marsikdaj lakota prignala v Kamnik, da se tu otrese mučnih skrbij za vsakdanji kruh. Sploh je jako rad zahajal v mesto; zlasti se mu je priljubil frančiškanski samostan, kjer je imel mnogo dobrih prijateljev. Celo mesto je poznalo in ljubilo zgovornega „pálovškega gospoda“, kakor so ga navadno imenovali, ker Vranjo peč ljudstvo naziva po sosedni vasi Pálovče. Kjer je le mogel, iztikal je po starih listinah, penezih, slikah in po raznih knjigah tako, da so se mu ljudje včasih kar smejali.

Sicer je bil rad na Vranji peči, ko se je je privadil; toda razne okoliščine so ga silile drugam. Preiskal je v okolici že vse arhive, kolikor se je dalo, drugod pa ni mogel iskati, ker župnije ni smel zapustiti. Njegova póstarna mati ni mogla več hoditi po teh brdih, in tudi v gmotnem ozirú si je hotel vsaj nekoliko opomoči. Ko se je l. 1876. po smrti Val. Ravnikarja izpraznil Ravbarjev beneficij pri stolni cerkvi v Ljubljani, upal je, da ga on dobi, ker ga je škof Pogačar sam želel na to mesto, da bi bil hkrati škofijski arhivar. A Parapatu je bila prošnja odbita. Uprav tedaj se je izpraznila tudi kaznilniška kuracija na ljubljanskem gradu; ponudili so mu to mesto. Tega pa ni hotel sprejeti, češ, rajši grem med poštene kmete nego v tako družbo. Zato se je podviral z župnijskih izpitom, katerega je naredil leta 1877. Ker je bila Vranja peč l. 1876. iz lokalije povišana v pravo župnijo, dal bi se bil Parapat nanjo za stalno umestiti, da ga ni doletela neka nova nesreča. Sv. Blaža dan l. 1878. so ga pričakovali duhovni tovariši v Nevlje na župnikovo godovanje; a ni prišel, ker je nekaj bolehal. Poslal je svojo deklo v Kamnik, da mu iz davkarije prinese nad 200 gld. kot polletno plačo in denar za opravljene ustanovljene svete

maše. Toda neki lopov ji je v gneči potegnil izpod pazduhe ves denar, katerega Parapat ni več dobil. To ga je silno poparilo, ker vso vsoto je bil že določil za posebne namene, zlasti, da bi poplačal nekaj dolgov, katere je bil naredil v sili. Uprav tedaj je bilo treba poravnati tudi zadnjo vsoto za prelite vranjepeške zvonove; a župljani so se mu uprli in niso hoteli poplačati dolga. Vse te nadloge so ga popolnoma potrle; bil je tudi zadnji dve leti silno čemerin in otožen. Sklenil je, da poprosi za prvo manjšo župnijo, ki se izprazni. Dné 28. kimovca leta 1878. je umrl Jakop Krašna, župnik v Zagradcu, pisatelj slovenski, znan zlasti iz ilirske dôbe, ko je še kot bogoslovec dopisoval s Stankom Vrazom. Ta župnija leži daleč doli na Dolenjskem v Suhi Krajini; zato Parapat ni prav rad prosil zanjo. Toda svojega sklepa ni hotel premeniti, in dobil jo je. Pustno nedeljo, 23. svečana l. 1879., je nastopil svojo službo kot župnik zagraški.

Pri selitvi je imel zopet nesrečo. Selil se je v največjem nalivu; zato se je vsa njegova opráva pokvarila in zbirke spridile. To ga je neizrekljivo peklo. Prijatelju je pisal, da so se vse njegove dragocenosti izpremenile v „močnik“. Pustil je ležati vse na kupu, kakor mu je došlo; srce ga je prehudo bolelo, da bi razkladal in pregledaval uničeni sad svojih mnogoletnih trudov.

Imel je pa tudi čez glavo dela v dušnem pastirstvu. Župnija, ki šteje nad 1300 duš, bila je že od jeseni brez duhovnika. Marsikaj je bilo zamujenega. Najprej je sklical župljane k velikonočnemu izpraševanju, potem pa se je celi post mučil z izpovedovanjem. Bilo je po tihi nedelji v postu, ko so ga klicali k bolniku v oddaljeno vas. Hitel je s sv. zakramenti tako, da se je ves razgrel, čeprav je bilo vreme jako neugodno. Nazaj gredočega je začelo mraziti; čutil je, da se je prehladil. Vlegel se je na posteljo, s katere ni več vstal. Napadla ga je huda pljučnica. Zdravnik Lukan iz Št. Vida pri Zatičini ga je obiskaval dan na dan, mati mu je stregla z vso skrbjo, a bolezen se je hujšala od ure do ure. Cvetno nedeljo zvečer ga je obiskal sosedni župnik ambruški, Jakop Tomelj, sošolec njegov. Ko je stopil v sobo, klical je bolnik

ves solzan: „Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum ad omne beneplacitum tuum!“ („Pripravljeno je moje srcé, o Bog, pripravljeno je moje srcé na vse, kar je všeč tvoji sveti volji!“) Jako je bil vesel, da ga je prijatelj obiskal, a tolažiti se ni dal, vedoč, da se mu bliža smrt. Povedal je, da bi rad še živel, da mu je najhuje to, da bo pustil svojo onemoglo mater osamelo, a rekel je tudi, da se smrti ne boji; udal se je popolno v božjo voljo. Župnik Tomelj mu je potem podelil sv. zakramente za umirajoče in ostal pri njem. Zjutraj, dné 7. malega travna, pa se je preselila blaga duša s tega sveta, ki je bil zanj res prava solzna dolina, v boljše življenje. Bil je v 41. letu svoje dôbe; v Zagradcu je preživel šele 42 dni.

Njegov iskreni prijatelj Ivan Belec, ki je bil tedaj ljubljanski bogoslovec, spisal je o pokojniku v „Slovenskem Narodu“ skromen nekrolog (l. 1879., šte. 85), kjer je izrazil željo, da bi obširnejši življenjepis in oceno njegovega slovstvenega delovanja priobčil kdo drugi v Letopisu „Matice Slovenske“ ali pa v knjigi družbe sv. Mohorja; a to se ni zgodilo.

Sedaj počiva truplo Parapatovo poleg župnika Krašne v Zagradcu. Nad grobom je vdelana v cerkveno steno kamenita plošča, katero so mu postavili sošolci njegovi.

II.

Parapat po rojstvu ni bil čist Slovenec. Materin jezik mu je bil nemški, ker mati, rodod Nemka, niti slovenski ni znala dobro govoriti. Oče pa je bil bolj Lah in Nemec, nego Slovenec; pisal se je prav za prav „Parapati“. V domači družini so občevali navadno nemški, zato so bili vsi otroci vzgojeni v tem duhu. Janezova brat in sestra sta se zavedala oba kot Nemca.

Slovenskega duha se je navzel Janez v dijaških letih, a ves ogenj za narod slovenski se mu je užgal v semenišču, med vrlimi tovarišibogoslovci. Čitanje slovanskih knjig, zlasti pa preiskovanje slovenske zgodovine ga je tako navdušilo, da se je trudil neprestano, kako bi mogel čim bolj poslati svojo domovino.

Uprav tedaj, ko je Parapat vstopil v semenišče, ustanovili so bogoslovci domač list, „Slo-

vensko Lipo“, ki je izhajal v nedoločenih obrokih do l. 1872. Ta časnik mu je potisnil v roko pisateljsko pero, katero je spretno in marno vodil do svoje prerane smrti. Bil je vsa štiri leta bogoslovskih studij marljiv sotrudnik. Kot drugoletnik se je oglasil že v Janežičevem „Glasniku“, kmalu potem v knjigah družbe sv. Mohorja itd. Tudi povest *Družina Alvarredova* je poslovenil iz španščine še kot bogoslovec; zagledala je beli dan uprav tedaj, ko je bil posvečen v mašnika.

Najljubši predmet, s katerim se je Parapat bavil kot pisatelj, bila je slovenska, zlasti kranjska zgodovina; na tem polju je prav za prav oral ledino. Delal je na to, da bi se v Slovencih vzbudilo večje zanimanje za domačo zgodovino, in naj bi se domača povest pisala tudi v domačem jeziku, ne pa v ptuščini. Pred njim se je bore malo storilo v tem pogledu. Valvasor je pisal nemški, Linhart nemški, kranjsko zgodovinsko društvo je izdajalo le nemška izvestja itd. Slovenski zgodovinski spisi pa so bili jako redki. Hicinger je priobčeval v „Novicah“ in „Danici“ nekatere drobtine, Krempl je izdal „Dogodivščine štajerske zemlje“, Ignacij Orožen „Celjsko kroniko“ ... pa smo že pri kraju, ako ne upoštevamo Trstenjakovih in Poženčanovih izvečine bajeslovnih razprav. Ptujci in odpadniki so „kovali“ slovensko zgodovino, kakor je ugajalo njih strankarskim težnjam; tako so naš narod marsikdaj bolj sramotili in poniževali, nego slavili. Slovensko razumništvo, kolikor ga je tedaj bilo, pa je taka dela kupovalo, hvalilo, nekako po otročje navdušeno, da se sploh katera zine o njih rodni zemlji. To je peklo domoljubno srce Parapatovo. Zato mu je v opravičeni nevolji rada ušla iz peresa kaka trpka opomba. Tako n. pr. zahvaljujoč gospoda Muhovca, ki mu je odprl župnijski arhiv kamniški, pravi med drugim¹⁾: „To tem rajši poudarjam, ker skušnja uči, da je pri nas mnogo sicer čislanih gospodov, ki se podvizajo svoje arhive razkazovati ptujcu, zapirajo jih pa zgodovinarju domačemu ... Konečno naj izrazimo čudenje, da so mnogobrojni slovenski pisatelji tako neznansko mlačni do naše zgodovine. Ali ne vidite, da jo obdelujejo

¹⁾ Letop. „Mat. Slov.“ l. 1876., str. 125.

skoro sami ptujci in odpadniki? In ti ljudje, ali ne sestavljajo in spisujejo slovenske povestnice po svojih, nam neprijaznih, da, sovražnih nazorih, s katerimi inostrancem in nevednežem vcepljajo napačne pojme o naši preteklosti in sedanjih naših razmerah? Ali morete pač pri tem roke križem držati? Dimičeva kranjska zgodovina je nemška, povestnica ljubljanske škofije se nam obeta v nemščini; vse nemško in zopet nemško in to sedaj, ko se tolikanj govori in piše o slovenskem razumništvu, o slovenski učenosti! Kje pa so slovenski učenjaki, mladi in stari, da otmejo, kar je našega? Veliko je še nepreiskanih arhivov; premnogo rokopisov leži v Beču, Gradcu, Ljubljani in drugod, važnih za našo povestnico. Le treba dvigniti zaklade in pokazati svetu, da naša preteklost ni tako uborna in neznatnega vpliva na občno evropsko, kakor si mnogi domišljujejo v svojem sovraštvu do Slovenstva, drugi v malosrčnosti svoji.“ — V „Danici“ l. 1874. piše: „Vendar bi se našlo še to in ono v arhivih župnih, le preiskavati jih je treba in potem naznanjati, kar koli se najde zgodovinsko zanimivega v njih, da dobimo tedaj vsaj kolikoršno tolikšno cerkveno povestnico kranjsko. Ali bode vsa naša vednost v cerkveni zgodovini vedno le to, kar nam daje v opombah na zadnjih straneh Catalogus Cleri?“

Tako je ob vsaki priliki drezal in bodril rojake, naj se lotijo preiskavanja domače zgodovine; sam pa je bil v tem trudapolnem delu najboljši vzgled. Koliko ovir je moral premagati, da je vsaj nekoliko dosegel svoj smoter! Živel je na deželi, vedno obložen z raznimi stanovskimi opravili. Knjig ni imel razven tistih, katere si je sam nakupil s trdo prisluženimi krajcarji, znamenitejši arhivi so mu bili vsi nepristopni, brez vsega tega pa so mu bile v njegovem delovanju takorekoč roke zvezane. In vendar ni miroval! Nabavil si je sčasoma lepo knjižnico, zlasti onih del, ki razpravljajo slovensko in sploh slovansko zgodovino, ter numizmatične strokovne spise. Iz njih je prepisaval, kar je znamenitega za domačo povestnico. Preiskaval je pa tudi arhive, kjerkoli je mogel. Posnel je več župnijskih arhivov; v „Letopisu“ je priobčil posnetek iz kranjskega (mest-

nega in župnijskega), radovljiškega, kočevskega in kamniškega (župnijskega) arhiva. Povsod so mu dokaj radi postregli, le kamniški mestni arhiv mu je bil zaprt s sedmerimi ključi, ker je bil menda „v takem stanju, v kakoršnem ga radi ne kažejo.“

S prepisovanjem starih listin se je silno mučil ter zdravje kvaril. Pergament je pogrnil po tleh in potem klečé čital, marsikdaj skozi povekševalno steklo ter polagoma prepisaval. V tem opravilu se ni pustil motiti od nikogar. Včasih je prišel iz sobe tako utrujen, da se mu je v glavi kar vrtelo. Ves razgret je zahajal v takih prilikah med družino, da se je tu nekoliko razvedril. Ako ga je mati vprašala, kaj mu je, da je tako rdeč in zbežan, dejal je dobrovoljno: „Saj veste, tla sem zopet poljuboval!“ Ko si je nekoliko shladil glavo, pa je šel zopet na delo. Mati ga je mnogokrat prosila, naj bolj pazi na svoje že itak šibko zdravje, a vselej jo je potolažil, rekoč: „Pustite me, mati; saj veste, da sem najbolj zdrav in vesel takrat, kadar sem v stare „škarniceljne“ zaviti!“ In vendar se mu je videlo, koliko mu to škoduje. Ako je le kaka dva dni žedel v teh zaprašenih „škarniceljnih“, opešalo mu je telo, in glava ga je bolela tako, da je obležal. A vendar ni hotel in, rekel bi, skoro ni mogel pustiti tega utrudljivega dela, ker največja sreča je bila zanj, ako je našel kako novo zgodovinsko zanimivost, s katero je stopil na dan.

Kar se tiče Parapatovih zgodovinskih spisov, priznati moramo, da so semtertje precēj suhoparni, četudi obdelujejo zanimivo tvarino, in v marsičem nedostatni. Ako pa pomislimo, da je na tem polju oral ledino, čudimo se, da je v tako neprijetnih okoliščinah dosegel vsaj toliko. Ko bi mu bil položaj ugodnejši, storil bi bil mnogo več in bolje. Kaj temeljitega in res popolnega o slovenski preteklosti pa še do danes ne moremo spisati, čeprav imamo že obširno Dimičevo zgodovino, Šumijeve regeste in arhiv, „Izvestja“ muzejskega društva in druga slična dela. Parapat sam je večkrat priznaval, da njegovi spisi niso taki, kakoršni bi morali biti in kakoršnih si sam želi, a tega ni kriv on, temveč razne neugodnosti in zapreke, katerih ni mōči premagati. V „Letopisu“ l. 1870. piše kot uvod

k zgodovini Kranja: „Pač je vreden svojega zgodopisca, da mu sestavi zgodovino znamenite preteklosti njegove. A to je hitreje in lažje izrečeno, kakor storjeno: pogrešamo namreč zelo zelo domačih virov in pisem in, kar jih je še morebiti, raztreseni so Bog vé po katerih krajih in kotih, kjer se jih nihče ne usmili, nego plesnoba . . . Ponujam prihodnjemu zgodopiscu mesta kranjskega in sploh vsem prijateljem naše zgodovine sledeče zgodovinske drobtinice, ki sem jih z ne majhnim trudom nabral. Škoda, ko bi se pogubile! Morebiti bode kdo ugovarjal, češ da so le suhoparne malenkosti. Res, da so malenkosti, na sebi malo važne, toda v vrsti in zvezi med seboj in z drugimi dogodkami pojasnujejo marsikatero stvar, ki bi ostala

brez njih temna in nejasna. Rad pritegnem, da je pusto, da je težavno kamen lomiti, apno gasiti, smreke, hraste sekati, pesek kopati itd.: vendar morajo biti vse te reči že pripravljene, ako hočeš, da ti zidarski mojster postavi pravilno in mogočno poslopje. Monografij posameznih mest, trgov, samostanov, razprav o posameznih važnejših zgodbah in raznih dōbah moramo imeti, da pride potem mož in na tej podlagi sezida poslopje zgodovine slovenskega naroda. Pa slovenski pišimo slovensko zgodovino, saj je treba, da sami sebe prej poznavamo, potem šele da se prikažemo inostrancem. To naj bi pomislili oni slovenski rodoljubi, ki nemški zgodovinarijo.“ (Konec.)

Nočna poroka.

Gradič krasán je kraj morjá,
V njem biva mlada Žida;
A vedno tožnega srcá
Ozira se sè zida.
Oko upíra noč in dan
Ihteč, pazeč na morskó stran:
Nečesa pričakuje,
Čimdalje jej je huje.

Odneseš te je, Zdravko, brod,
Odplaval v daljne kraje.
Odneseš je s seboj od tod,
Kar jaz imam najraje.
Prisegel si: Čez leto dan
Bo zakon sklenjen, up dognan,
A jaz še čakam, čakam,
In sama plakam, plakam . . .

O pač iz ptujstva slednji dan
Za brodom brod prihaja,
In mnogo čakajočih ran
Ozdravlja in oslaja;
A tu med tisoči brodov
Ni jen, ni jeden ni njegov,
In ni, kar njega sveta
Prisega ji obeta.

Ubogi Židi nek večér
Srce bolest če streti;
Že méni, da jej ni nikjer
Na svetu več živeti:
Prošlo je ravno leto dan,
Kar čaka nanj zamán, zamán.
Nocoj pa čudna zgrabi
Jo moč in v čolnič zvabi . . .

Drsi čolnič, srcé leti
Naprej od tožne Žide:
Gotovo, če nocoj ga ni,
Nikdar mi več ne pride.
In luna blede sije jej,
Valovje v čolnič bije jej,
In zvezdic svetla čeda
Na tožno Žido gleda.

O joj! široko si morjé:
Čim dalje sem od brega,
Nezmerneje imaš vodé,
Pot daljša predme lega.
Že ura gre na pol noči,
A njega, njega le še ni?
Pač, tam se nekaj sveti,
Zdaj mora brod dospeti.

Naprej čolnič, naprej z menoj,
Brod znan se mi dozdeva,
Morda te vidi še nocój,
Moj Zdravko, tvoja deva!
Je že! Je že — poznam, poznam —!
Oj zopet, dragi, te imam —
Poznam te že po glasi —
Le jadraj, brod, počasi! . . .

Kaj delaš dete samo tú
Veslaj v čolnu malem?
Sém stopi v brod in brž domú,
Da v gradu tvojem zalem
Pozdravim te, te poročim
In spet po morju odhitim:
Prisegel bil sem sveto,
Prišel sem ti čez leto.

je dobival zlate kolajne, pohvalna pisma in jednaka priznanja. Mnogotera učena društva so ga izbrala za častnega uda in razna mesta so ga hotela imeti kot učitelja lepih umetnostij. Toda Matejko je ostal doma in je delal za svoj narod, kateri mu je za to tudi hvaležen.

Veliko je število njegovih slik, štejejo jih na stotine, zato jih ne moremo v tem kratkem opisu niti naštet, nikar še opisati; vendar omenjam vsaj najimenitnejše, katere so znane skoro povsod med omikanci: „Skarga“¹⁾), „Wernihora“²⁾ in „Hołd pruski“³⁾), „Sobieski pred Dunajem“, „Bitva pod Grunwaldom“, „Unija Lubelska“, „Ivan Grozni“, „Sejm grodziński“, „Konstitucija tretjega maja“, „Bitva pod Raclavicami“ in „Obljube Jana Kazimira v Lvovski katedrali“, katera slika je ostala še neizgotovljena ob njegovi smrti.

Častili so mojstra povsod; sam cesar naš ga je obiskal l. 1881. v Krakovu v njegovi hiši in si ogledal njegove slike. Matejko je podaril pri odhodu cesarju za spomin sliko: „Zjazd Królou Jagiellonow z Cesarzem Maksymilianem pod Wiedniem 1515“, katero je cesar milostno sprejel. Papež ga je najljubezniveje sprejel, ko

¹⁾ Kazanie Skargi = pridiga Skargova.

²⁾ Wernihora, ukrajinski prorok.

³⁾ Hołd (Huldigung) = Prusi prisegajo zvestobo Poljakom.

mu je podaril veliko sliko: „Sobieski pred Dunajem“.

Matejko si je prislužil s svojimi umotvori slavno ime, ne pa bogastva, dasi so njegove slike velike vrednosti.

Glavna moč Matejkova je bila v zgodovinskih slikah, katere je risal z zgodovinsko resnico in z bogato vsebino. Nekatere so po obsegu (40 □ m) in po številu oseb res ogromne.

Napravil je tudi nekoliko nabožnih slik v mali meri s posebno skrbjo. Rad je delal portrete njemu dragih in znanih oseb.

Njegov značaj je bil miren, njegovo srce plemenito in verno. Nikjer ne nahajamo stvari, ki bi žalila vero ali pravost; nasprotno opazamo, da si je prav na to stran prizadeval na svojih slikah vpodobiti vzvišenost vere in cerkve s skrbjo in spoštovanjem. Zato so in bodo njegove slike na veke lepe in vzvišene; a mnogi razuzdani sedanji slikarji trosijo svoje moči in svoj talent samo za prazne reči, za čutnost, za gole telesne oblike.

Matejko je verno služil Bogu in svojemu narodu, zato je velik mož, vreden časti in slave. Njegov narod ga povzdiguje in se z njim tudi ponša pred svetom po pravici.

Bog oživi našim bratom Poljakom kmalu vrednega naslednika!

Janez Parapat, župnik in pisatelj.

(Spisal Josip Benkovič.)

(Konec.)

Najznamenitejši njegov zgodovinski spis je: *Turški boji v XV. in XVI. veku s posebnim ozirom na Slovence*, izdan l. 1871. V uvodu piše: „Izročevaje milim rojakom delo nekaterih ur ne morem zamolčati dveh opombic, ki sta mi posebno na srcu. Pred vsem prizanesite mi, blagi čitatelji! ako se vam pričuječe delo zdi nekako okorno, semtertje celó dolgočasno, nedovršeno. Le v vélikih obrisih sem načrtal za slovenski narod toliko žalostno, a tudi slavno dóbo. Marsikaj še ni prav jasno; meglena in ne do slehrne črtice izpeljana je naša slika. Natančno izpeljavo te le začete velikanske zgodovinske podobe prepuščam onim, ki bodo slikali za menoj. Če pa kdo poreče, da prav zaradi tega še ni čas za tako delo, pomisli naj, da moramo vendar kedaj začeti, ker vsega tako ne doženemo, sicer bi ostalo našim potomcem vse ali nič. — Naj tedaj to delo s svojimi pomanjkljivostimi — katero človeško delo je pač brez njih? — roma iz rok v roke in vzbuja in vnema srce k ljubezni do slovenske domovine, katero bomo tem gorkejši ljubili, čim bolj poznamo njo in zgodovino njenih sinov!“

Parapatovi zgodovinski spisi so velevažni za slovensko povestnico, ker v njih je nagromadenega ogromno gradiva. Kar je priobčil, vse

je zanesljivo, ker je imel dobro kritično oko. O vseh njegovih spisih in razpravah velja sodba, katero je izrekel o njem Davorin Trstenjak v „Zori“ l. 1872.: „Parapat predstavlja in risa v popularni obliki historična fakta, ogiblje se vsakega dolgočasnega pretresovanja in njemu je le mar za jedro historičnih dogodeb in njih razlogov, toda se ogiblje vseh historičnih malenkosti in kjer polemizuje proti inače mislečim, stori to dostojno brez vse strastljivosti, kar tako zelo pogrešamo pri nemških zgodovinopiscih.“ Ni dolgo urejeval in pilil tvarine; izkušal je le kar največ podatkov spraviti v celoto, in to je kar naravnost izpod peresa — dejal bi — skoro še mokro pošiljal v tiskarno. Četudi je pisal naglo, kar lažje opravičujemo nego hvalimo, pisal je vendar preprosto in vedno lično; jezik mu je čist in lahko umeven, brez ptuje zmesi.

Poleg preiskovanja arhivov se je bavil Parapat največ z numizmatiko, katere se je z vsem ognjem polotil že v semenišču. Nakupil si je v ta namen mnogo strokovnih knjig in mnogo dragocenih penězov. Po zasebnih hišah, kjer je slutil, da imajo kak zastarel denar, izvohal in pretaknil je vse, da je kaj dobil. Pri tem opraviilu je imel res slepo srečo. Ljudje so se mu seveda smejali, da so mu bili zastareli „groši“ bolj všeč nego šmarne petice, a prav zaradi tega so mu od srca radi postregli. Daleč na okoli je bila znana ta njegova „manija“. Kdor je našel kak star denar kjerkoli si bodi, hranil ga je, češ „ta bo pa za pálovškega gospoda“.

Ako ni mogel dobiti pristnih penězov in svetinj, izposodil si jih je vsaj za nekaj dnij, da je povzel odtiske v vosek. Nekaj tednov pred svojo smrtjo je poprosil celó nekega laškega kardinala, naj mu posodi tri dragocene svetinje, katere je imel bojda le on. Kardinal mu je prošnjo uslišal; toda Parapat je umrl, predno mu jih je mogel vrniti. Zvedevši, kako goreč numizmatik je bil ta župnik in kako ubožen je prav zaradi tega umrl, podaril je kardinal jedno svetinjo njegovi materi, drugi dve pa je mati vrnila lastniku po nekem gospodu.

Tem potem si je nabavil res dragoceno numizmatično zbirko. Posebno veliko je imel benečanskih denarjev (ozele in matapane), pa-

peške svetinje in peneze od Martina V. do vstevši Pija IX.; znamenita je bila med drugimi spominska svetinja na bitvo pri Lepantu. Za kranjsko deželo so bile zlasti zanimive svetinje solnograških škofov, oglejskih patrijarhov in nekaterih drugih bližnjih cerkvenih knezov, katere je izrezal slavni bakrorez slovenski, Novo-meščan Frančišek Andrej Šega.

Razven tega si je nabral lepo zbirko jeklo- in bakrorezov, umetniških slik od različnih ptujih umetnikov. Vse te dragocenosti: knjige, lično vezane, svetinje, peneze, odtiske v vosek, slike in jednake stvari je imel razvrščene v najlepšem redu, nad katerimi je imel veliko veselje.

Izmed vseh slovstvenih društev mu je bila najbolj pri srcu „Matica Slovenska“, po kateri naj bi se dvignilo znanstvo med Slovenci. Zanj bi bil rad vse žrtvoval. Po smrti profesorja Antona Lesarja je bil Parapat (dné 4. sušca l. 1874.) izvoljen odbornikom Matice Slovenske in po pretekli štiriletni dóbi iznova (dné 13. svečana leta 1878.), obakrat jednoglasno, vprvič celó z vsemi 647 glasovi, kolikor jih še ni bilo oddanih. Kot odbornik je deloval v odseku za izdajanje knjig in za narodno slovstveno blago. Ako je le količkaj utegnil, prihitel je s hribov v Ljubljano, da se je udeleževal sej in občnih zborov. Kadarkoli je bil navzoč, vselej je živahno posegal v razgovor.

Ko je l. 1870. tedanji društveni tajnik Lesar sprožil misel, naj bi imela Matica posebnega tajnika, ker tajništvo kateremukoli odborniku nalaga preveč dela, upal je Parapat, da on dobi to službo. Po Lesarjevi smrti se je ponudil za tajnika odbornik profesor Ivan Tušek. Ko je le-ta zaradi bolehnosti (dné 16. svečana l. 1876.) odložil to opravilo, predlagalo se je zopet, da se tajnikova služba razpiše; a večina je predlog zavrgla in tajnik je postal odbornik vodja Andrej Praprotnik. Uprav tedaj je Parapat upal, da pride v Ljubljano kot Rauberjev beneficij; kot tak bi bil vodil matično tajništvo in preiskoval škofijski arhiv. Ker ni dobil beneficija, splavala mu je ta najlepša nada po vodi.

Dr. J. Bleiweis, ki je po smrti dr. Coste postal (dné 12. prosinca l. 1876.) predsednik Matici, in odbornik profesor Marn nista bila Parapatu prav prijazna. Bala sta se ga, ker je

rad stavljal nekako drzne predloge in je kritikoval delovanje matično. Zlasti pa se jima je zameril, ko je tirjal, naj bodo v matičnem odboru le pisatelji in učenjaki, ne pa trgovci, grajščaki in drugi taki zasebniki, ki se s slovstvom ne pečajo in stvari prav ne umevajo. V seji dné 6. vel. travna l. 1874. je celó javno predlagal, naj se „Letopis“ izdaje vsako leto¹⁾, „četi tudi bi odborniki sami morali vsega spisovati“. Dné 16. mal. srpana l. 1875. se je v seji pritoževal nad tajnikom, češ, da zapisniki odborovih skupščin prepočasi prihajajo na svetlo. Ker so se s Parapatom strinjali nekateri odborniki, zavračal je dr. Bleiweis takoj na prvem občnem zboru, pri katerem je bil izvoljen predsednikom, mnenje, da bi moral odbor sam pisati knjige, zakaj matična pravila nalagajo odboru le dolžnost, da pridobi primernih rokopisov, ne pa da bi sami vse spisali.

Že l. 1868. se je v Matici sprožila misel, da bi se izdal „naučni slovník“ (nekak Conversations-Lexicon) v veliki obliki. Ker so se izrekli o njem razni pomisleki, nasvetoval je dve leti pozneje dr. Razlag, naj se izdá to delo v mali obliki. Parapat, ki tedaj ni bil še odbornik, oglasil se je o tej stvari v „Slovenskem Narodu“ l. 1870., št. 107. in svetoval, naj se izdá slovník vendar-le v veliki obliki; če pa to ni mōči iz gmotnih ozirov, pošlje naj se popreje med svet zgodovinsko-krajepisni slovník vseh slovenskih pokrajin, ki naj bi imel tudi življenjepise slavnih mož. „Tak slovník“, pravi med drugim, „bil bi dostojna, pa tudi dosti izvirna podloga vélikemu slovníku; ob enem je tudi krvavo potreben za marsikaterega domačina, ki morebiti Švicarsko bolje pozna, nego domovje svoje.“ K temu predlogu se je (v štev. 111.) oglašil g. Janko Pajk, naj bi bil tak zgodovinsko-krajepisni slovník namenjen širšemu občinstvu in urejen po vsebini, a Parapat je želel, naj bo za bolj izobraženo občinstvo in urejen po abecednem redu. Potemtakem je Parapat prvi sprožil misel o nabiranju krajepisnih imen, katero še sedaj ni dovršeno.

L. 1870. je stavljal dr. Razlag v matični seji tudi predlog, naj bi Matica Slovenska začela

¹⁾ Leto popreje je izšel „Letopis“ za dve leti (1872 do 1873) vkupe.

izdajati znanstven časopis. Parapat je to idejo takoj pozdravil z veseljem. Ko se je v občnem zboru dné 24. prosinca l. 1877. precéj burno razpravljalo o tem predlogu, katerega je ponovil Božidar Raič, bil je Parapat takoj zanj, rekoč: „Ako bo časopis dober, ni se bati, da bi propal!“ Hkrati pa je z drugimi vred zavrnil prof. Šukljeta, ki je očital odboru, da postopa jednostransko pri volitvi rokopisov in se ne klanja načelu, „da je znanost sama sebi sredstvo in namen“. Rekel je: „Jaz tudi sedim v odboru matičnem, a ni mi znano, da bi odbor zavrnil kak rokopis. Gospod Šuklje je veliko kritiziral, a meni ni znan noben članek, ki bi ga bil on spisal o kranjski zgodovini!“

Po dolgem, skoro vihnem razgovorjanju o znanstvenem časopisu je odbor končno sklenil, naj natančni načrt o njem naredé Parapat, Božidar Raič in Dav. Trstenjak. Le-ti so zvršili dano nalogo, vendar je vsa stvar zaspala, ker se ni oglasilo niti dovolj pisateljev, niti naročnikov.

Leta 1875. je Parapat Matici ponudil jako zanimiv spis o bakrorezih slovenskega rojaka Šege¹⁾, naj bi izdala življenjepis umetnikov in hkrati slike svetinj. Rad bi bil odstopil vso nagrado, da bi se mu le izpolnila želja. Na odborov poziv je poslal dné 24. kimovca l. 1875. načrt rokopisa: *Fr. And. Šega in dela njegova*. „Imenovano delce“, tako piše, „bode razdeljeno na dva oddelka: tekst in slike. Tekst bode prinesel životopis: F. A. Šega z dotično literaturo in natančni opis njegovih svetinj ali medalij, katerih je z malimi štampiljskimi razlikami vred 94. Teksta bode 3—4 pôle. Zastran slik odstopim od prvega svojega predloga, da se namreč vse svetinje dajo naslikati in predlagam: Slovenska Matica naj dá v baker ali kamen umetniško vrezati najlepše in najimennitnejše rezbarske izdelke mojstra Šege, — (katerih navaja 28—30) — Iz navedenih proizvodov izvrstno naslikanih se bode spoznala moj-

¹⁾ Fr. Andrej Šega je bil rojen leta 1711. v Novem mestu kot sin puškarja in orožarja; tega rokodelstva se je tudi sam izučil. Potujoč po Nemčiji je začel v razne kovine vrezavati podobe in slikati tako imenovane pastelne slike. Dalje časa se je mudil v Monakovem, kjer je slovel daleč za okoli. Zaradi prehudega napenjanja oči je okoli l. 1780. oslepel in l. 1787. ubožen umrl.

sterska roka našega rojaka in bode ob enem dokaz, kaj slovenski bistri um tudi v tej umetniški stroki premore. Z izdanjem Šeginih del se bode Matica gotovo prikupila Slovencem in inostrancem pokazala, da ni tesnosrčna, ekskluzivna, zakaj ko bi drugi narodi, zlasti Nemci, tako omejeno delovali, skoro bi še o sebi nič ne vedeli.“

Književni odsek Sl. Matice je ta predlog pretresoval in sklenil, da se izprva poleg življenjepisa natisne za prvo poskušnjo le kakih deset Šeginih slik, a to število je v seji dne 30. m. l. 1877. znižal celó na štiri do šest. Ob enem je odbor Parapatu svetoval, naj svojo numizmatično zbirko prodá kranjskemu muzeju. Ta nasvêt pa pisatelju ni bil všeč, češ, kaj hoče tak spis brez slik, in isto velezanimivo delo še do danes ni prišlo v svet. — Istega leta (1877.), 21. svečana, je Parapat osebno odboru predlagal iznova, da se tajnikova služba razpiše za poskušnjo vsaj za tri leta. Tedanji tajnik Praprotnik je ta nasvêt podpiral, a vsi drugi odborniki so predlog zavrgli.

Vse to, zlasti še, da so mu celó spis o Šegi zavrgli, s katerim je imel toliko truda in troškov, vzbudilo je v Parapatu sumnjo, da bi se ga radi iznebili; zato je bil jako užaljen. Sicer ga je nekoliko utolažilo, da je bil prihodnjo pomlad zopet jednoglasno izvoljen odbornikom, a k sejam potem ni več prišel morda zaradi bolehnosti, morda tudi iz nevolje.

Da se je Parapat toliko potegoval za tajništvo pri Matici, ne smemo nikakor sumničiti ga kot sebičneža. Saj celo njegovo življenje in delovanje jasno spričuje, da je bil vse preje nego sebičen. Smelo pa trdimo, da bi bil on kot tajnik najbolj na svojem mestu, ker uprav tedaj je bilo res treba v tem poslu odločnega moža, ki bi bil s svojo požrtvovalnostjo in delavnostjo duša društvu, katero je bilo zaradi nekake počasnosti jelo pešati. Parapatova misel je bila, naj bi Matica postala ognjišče in zavetišče vseh slovenskih učenjakov in tem potem z učenjaškimi deli napravila slovenskemu narodu ugled med ptujimi narodi. Zato je ves gorel za to društvo, zato se je toliko trudil za njegov prospeh. Ker drugemu človeku v pálovski samoti ni mogel odkrivati svojih mislij,

govoril je svoji materi, čeprav njo vse te stvari niso prav nič zanimale. Iz vsega tega lahko sklepamo, da bi bil on kot tajnik žrtvoval vse moči, da bi le procvitala ljuba mu Matica.

Parapatu je čista ljubezen do domovine potiskala v roko pisateljsko pero; ta ljubezen ga je vodila in bodrila v vsem delovanju. Preiskaval je slovensko zgodovino, da bi rojaki spoznali narodovo preteklost, da bi se iz nje učili ljubiti svoj dom in častiti svoje slavne pradede. Prepričan, da le tisti more domovino prav ljubiti, kdor pozna njeno zgodovino, delal je vedno na to, da vzbudi v Slovencih večje zanimanje za domačo povestnico. Karajočemu malomarnost in mlačnost „rodoljubov“, ki v ta namen nič ne storé, ušla je marsikaka bridka opomba iz peresa. L. 1873. je v „Slov. Narodu“ (št. 22.) priporočal Matej Lutman, da naj se osnuje novo historično-geografično društvo, ki bi nabiralo virov za slovensko zgodovino. Kmalu potem se je oglašil Parapat, naj se ne osnuje novo društvo, temveč naj se posloveni „historischer Verein für Krain“, kateri zaradi svojega nemštva itak le hira. V pravilih njegovih ni določeno, da mora biti nemški, torej bi se dal lahko premeniti. Ta misel se je obistinila šele nekaj let po njegovi smrti, ko se je ustanovilo kranjsko muzejsko društvo.

S svojimi zgodovinskimi spisi je hotel Parapat pripomoči, da bi se uresničil njegov vzor: Zedinjena Slovenija združena z avstrijskimi Jugoslovani. Take in jednake ideje je razlil v marsikak isker političen članek. Bil je vedno mladeniško navdušen za prosveto Slovenstva, toda na strmih pálovskih brdih ni imel žive duše, ni bilo prijatelja, ki bi ž njim čutil, ž njim zasledoval in presojal tok časa. Sam je tuhtal in tuhtal, včasih dal duška svojemu navdušenju v kakem spisu, a ob vsem tem je postajal vedno bolj molčeč in otožen. Melanholičen je bil že kot dijak; bridke izkušnje tekom let ga pač niso mogle poživiti. Prva leta na Vranji Peči je bil vesel in živahen, a zadnji dve leti je postal pravcati „misanthrop“. Zahajal je rad v družbo, zlasti med duhovne svoje sobrate, toda jezik se mu je razvezal le tedaj, kadar je dobil prijatelja, s katerim sta se pomenila o kakih znanstvenih stvareh. Svētlim ljudem je jako rad

priporočal primerne knjige, katere naj čitajo; uprav s tem se je v Kamniku jako prikupil in si pridobil splošno zaupanje. Ako je bila družba primerna, in se je on v njej nekoliko oveselil, zadel je marsikoga z dobrim dovtipom, včasih skoro še preveč. A zameril mu ni nikdo, kakor tudi on nikogar ni mrzel. Kadar ga je kdo kaj užalil, zaklical je parkrat: „Geht's, marschirt's! Geht's, marschirt's!“ Šel je v stran, a takoj se zopet vrnil in bil poslej boljše volje nego poprej.

Iz vsega tega vsakdo lahko uvidi, da je bil Parapat nekak posebnež, katerega so neprestane studije tako obdelale. Žal, da ga nekateri niso umeli in zato celó krivo o njem sodili, češ da je nepriljuden idijot in filister — sit venia verbo! On sam je to dobro vedel, ker mu je semtertje kaka bridka priletela na uho. Milo se mu je storilo, ker je bil mehkega srca, a zameril ni nikomur. Doma pa je materi potožil svojo dušno bridkost, in ko mu je le-ta rekla par tolažilnih besed, bil je zopet vesel. Zadnja leta sta bila najboljša prijatelja z Janezom Belcem, ki je bil tedaj (1875—1879) bogoslovec ljubljanskega semenišča in je že tedaj pisal v politične liste. Le-ta, rojen v Rádomljah, dve uri pod Vranjo Pečjo, bil je že tedaj dober slavist in se zanimal za socijalno politiko, s katero se je bavil do svoje prerane smrti († 9. rožnika l. 1889.). V nekrologu, katerega je priobčil po Parapatu, piše med drugim: „Kadar sem bil na počitnicah, sešla sva se večkrat po raznih prilikah. Njega blaga duša se mi je tolikanj prikupila, da sva v mnogobrojni medsebojni družini po cele ure vkupe kramljala. Razodeval mi je svoje vzvišene nazore in bridko tožil o našem tužnem národnem stanju. Melanholičen je bil že po naravi, a to melanholijo so mu poviševale še trpke skušnje . . . Ker se mu je časih očitalo nekako filisterstvo, zato moram odločno reči, da je bil idealist, kakor malo takih. Ko sem jaz (Belec) priobčil pred dvema letoma nek eksaltiran članek o Slovanstvu, rekel mi je, da sem povedal še vse premalo. Srčno je želel, da bi se vsaj Jugoslovani združili, ker drugače slovenski učenjaki, kakor je on sam žalostno skušal, ne morejo svojemu narodu dovolj koristiti. Trdno je upal v zedinjenje, a prekmalu se mu je pretrgala nit živ-

ljenja, da bi je bil dočakal. Kadar sva govorila o sedanjem splošnem socijalnem stanju, takrat je bil v svojem elementu. Tu je govoril, kakor bi bil prestudiral že vse politično-ekonomične spise te stroke, in človek mu še v besedo ni mogel seči.“¹⁾

Utegnil bi si kdo misliti, da je Parapat morda površno opravljal svoje duhovske dolžnosti, ko se je toliko učil in pisal. Toda krivo bi ga obsodil, kdor bi mu to podtikal. Bil je vzoren duhovnik. Sicer si je želel kake lahke službe, a ne zato, da bi lenaril, temveč da bi lože varoval svoje šibko zdravje in da bi poleg stanovskih opravil mogel se tudi kaj učiti in pisati. Lenobe Parapat ni poznal svoje žive dni. Za čast in lepoto hiše božje je bil jako vnet. Vsak nered je takoj opazil in odpravil. Na Vranji Peči je cerkev tako popravil, da so bojda le stene stare ostale, vse drugo je bilo novo ali vsaj popravljeno. Bil je v celi okolici priljubljen cerkven govornik, ker je stvarino jako praktično in konkretno razlagal, da ga je vsakdo lahko umel. Kruha božje besede pa ni le svojim pičlim ovčicam lomil in dajal, pošiljal ga je i okrog po Slovenskem v molitvenih knjigah. Spisal je namreč štiri molitvenike, ki so bili vsi že po večkrat natisnjeni — najboljše spričevalo, kako je znal téšiti duševne potrebe slovenskega ljud-

¹⁾ Bolj sorodnih duhov in enakih značajev, nego sta bila Parapat in Belec, ni lahko najti. Zato ni čuda, da sta se tako hitro prijateljsko navezala drug na drugega. Oba že krije hladna zemlja. — Velezanimiv in ukovit življenjepis o Belcu je priobčil v „Drobtinicah“ l. 1889. njegov prijatelj dr. Fr. Lampe. Životopisa obeh pa se v marsičem izpopolnjujeta. Kar je pisano tam o duševnem razvoju Belčevem, o njega mišljenju, velja skoro do cela tudi o Parapatu. Oba je vzbudilo semenišče, da sta začela tako vrlo delovati. Z „Drobtinicami“ smemo reči: „Za naša dva Janeza je bilo semenišče res kraj, kjer se je vsejalo v njuno srce seme za poznejše njuno delovanje. Nekateri, ki poznajo semeniško življenje le iz zabavljic uličnih pobalínov ali časnikarskih grdunov, pač mislijo, da se v semenišču samo lenari in tema je kar z veliko žlico. Pa ravno v semenišču se vzbudé oni duhovi, ki pozneje v duhovskem stanu odločno in vstrajno delujejo za vero in narod.“ Oba sta bila navdušena narodnjaka; a dolgo jima je ostal nejasen tok časa, da žalostnih tedanjih razmer nista prav spoznala. Spoznavši jih, zgrudila sta se, žal, v prerani grob! Jednaka po duhu, jednaka v delovanju in trudenju, bila sta jednaka tudi v smrti, ker oba sta padla kot žrtev poklica.

stva. Bil je pobožen mož, ki je mnogo premolil; na večer sta navadno vkupo z materjo v cerkvi pobožnosti opravljala. Mati sama je zatrdila, da vselej, kadar je šel žalosten in potr v cerkev molit, se vrnil iz nje vesel in poživljen. Večkrat je v takem položaju materi dejal: „Glejte, mati, kako srečna sva tukaj v samoti! Ničesa nama ne manjka; saj na svetu nikjer nič dobrega ni. Kar pa trpimo, poplačal nam bo Bog.“ Ljubil je mater s celim sinovskim srcem; njej in le njej se je popolno zaupal.

Parapat je bil telesno jako šibke, precēj majhne postave in nekako hudega pogleda. Duševno je bil fino izobražen; umel je mnoge moderne jezike in vedel o vsaki stvari govoriti in razpravljati. Dopisoval je z mnogimi slovenskimi učenjaki. Preprosto, včasih nekam nepriljudno kretanje njegovo je marsikoga premotilo, zlasti še, ker se je marsikdaj nalašč delal malo „neumnega“. Obdarjen je bil z izredno delavnostjo in vstrajnostjo, da vkljub tolikim, včasih skoro nepremagljivim zaprekam ni odložil peresa.

Celo njegovo življenje je bilo skoro neprestano trpljenje dušno in telesno. V dobrih štirinajstih letih dušnega pastirovanja mu je došlo nič manj nego osem dekretov, ki so mu pot dalje kazali, a izmed teh so trije vendar-le ostali brez učinka. Hodil je po svetu kakor „deseti brat“. Prav v onih letih, ko je največ pisal, razsajala je v domovini ljuta vihra razpora. Parapat jo je obžaloval in hotel duhove miriti z nekaterimi drugimi vred; zato je pisal na obe strani. Vodila ga je dobra volja in navdušenost za narodno stvar. Šele kratko pred svojo smrtjo je uvidel, da se njegovi idealni načrti ne bodo zlahka uresničili, zato je v javnosti omolknil. Bridke izkušnje so ga mnogo naučile; otresele se je one vihravosti, ki mu je marsikako žalost nakopala. Spoznaval je vedno bolj, da mnoga njegova prizadevanja so ostala le prizadevanja, in da se mu je nād le malo izpolnilo. To ga je trlo in trlo. Matica se mu je skazala nehvaležno, celó oni spis je zavrgla, s katerim se je največ trudil; tat ga je oropal še onega pičlega imetka, kolikor je imel; župljani vranjepeški so se mu uprli in prelomili obljubo; razpor med rojaki ga je vznemirjal; slednjič mu je pri

selitvi še ploha pokončala marsikako dragoceno v njegovih zbirkah. Vse to mu je zagrenilo zadnje ure njegovega življenja. A Bog ga je kmalu rešil teh bridkosti. Ko je zadnje tedne z vsemi silami delal v dušnem pastirstvu, kakor bi bil hotel storiti vse, kar je bilo pred njim zamujenega in kar bo po njegovi smrti zastalega, padel je naposled kot žrtev svojega poklica, vršeč zapoved pastirske ljubezni do onemogle ovčice. Božja previdnost ni dopustila, da bi videl v svoje veselje, da večina njegovih idej in načrtov se je slednjič vendar-le obistinila.

Zapustil ni nič razven dragocene svoje zbirke knjig, penezov, slik itd. Vse to je izročil osamelimi sivi materi, ker v gotovini ni dobila nič. Knjižnica je bila razprodana na vse strani; numizmatične knjige je kupil Dežman, slike pa neki kranjski slikar. Zbirko penezov in svetinj, ki je bila vredna do 200 gld., odkupil je kranjski muzej za polovico te cene.

Parapata moramo po pravici prištevati med najpridnejše delavce na slovenskem slovstvenem polju¹⁾, med najblažje in najpožrtvovalnejše rojake. Čeprav o njem ne moremo reči, da je bil „Za Krajno premožen“, trdimo pa tem lože, da je bil

Za Krajno učen,
Za Krajno ubožen
Za Krajno rojen.

Ko je nekaj mesecev po njegovi smrti prišel v Zagradec knezoškof Pogačar birmovat, vprašal je tamošnjega župnika Vrančiča o Parapatovem grobu. Ko se je ljudstvo nekoliko razšlo, šel je knezoškof na pokopališče, kjer je precēj časa molil ob gomili zvestega dušnega pastirja, saj ga je jako ljubil in bridko obžaloval prerano smrt njegovo.

III.

Slovstveno je bil Parapat neumorno delaven. Svoje spise je priobčeval v različnih časnikih. V prvih letih je zložil nekatere pesmice in poslovenil nekatere povesti, izdal štiri molitve-

¹⁾ L. 1872. je napisal pok. Davorin Trstenjak jako laskavo, prej omenjeno, kritiko o povestničnem znanju in o pisavi našega Parapata. V osebnem pismu pravi gospod dr. Janko Pajk, bivši urednik „Zore“: „Parapatovi spisi sečitajo prav prijetno in lahko. Parapat spada med prve popularne pisatelje slovenske“ itd.

nike, pozneje se je baval le z zgodovino. Vseh spisov njegovih skoro ni mōči naštet, ker so silno raztrošeni, a tudi podpis (J. P.) je marsikdaj dvomljiv, je-li dotični spis njegov ali koga drugega (n. pr. J. Pajka, Jožefa Podmilšaka idr.). Sodeloval je tudi pri nekaterih nemških zgodovinskih društvih in njih glasilih, katerih član je bil. Med drugim je hotel za neki „Universal-Lexicon“, menda Herderjev, popisovati slovenske in sploh jugoslovanske umetnike ter se je tudi obrnil na uredništvo istega slovarja. Ko mu je pa uredništvo odgovorilo, da je že Kukuljevič-Sakcinski najet za jugoslovanski oddelek, in da se torej more izročiti njemu samo slovenski oddelek, odnehal je, ker je vedel, da so Kukuljeviču dobro znani tudi slovenski umetniki.

L. 1867. je prišel preiskovat govorico in deželico kočevsko učenjak Schröer, profesor tehnike na Dunaju; cesarska akademija ga je podpirala z novci. S pismenimi podatki ga je podpiral tudi Parapat.

Parapatove rokopise, katerih je ostalo po njegovi smrti veliko, izročila je mati nekemu duhovniku; ta pa jih je oddal prof. J. Marnu. Kje so sedaj, ne vem. Matica hrani le dva zvezka *Pregovorov in rekov* iz Parapatove zapuščine. Toda, ako pomislimo, da zadnji dve leti ni nobenega spisa poslal v javnost, sodimo lahko, da je zapustil še kaj drugega.

V semenškem časniku „Slovenski Lipi“ je priobčil Parapat sledeče pesmice in prozajične spise: I. letnik: *Srce, le tiho!* — II. letnik: *Vžrok petja, Vabilo, Postiljonska, Osem dni na planinah* (jako obširen spis), *Drobtinica* (iz španščine). — III. letnik: *Mlademu pesniku, La flor del Lililá* (iz španščine), *Večerni pozdrav, Večer, Nebeška cvetlica, Kavarna v Surati* (iz francoščine).

Spisi Parapatovi:

1. *Lokava*. „Glasnik“, 1862.
2. *Večer v Benetkah*. „Glasnik“, 1862.
3. *Deček in cvetlica*. (Pesem.) „Glasnik“, 1863.
4. *Postiljonska*. (Pesem.) „Glasnik“, 1863.
5. *Gospa Sreča in gospod Denar*. „Glasnik“, 1864.
6. *Teta Holofernes in njen zet*. (Iz španščine po Caballeru.) „Glasnik“, 1864.
7. *Družina Alvaredova*. Povest iz kmečkega življenja. Spisal Fernan Caballero. Poslovenil iz španščine. V Cvetju iz domačih in tujih logov. V Celovcu 1864. 12. 164.
8. *Berač Bogdan*. (Iz češčine po Štulcu.) Slovenskih Večernic V. zv., str. 3—55, l. 1862.
9. *Kdor ne uboga, ga tepe nadloga*. (Poljska pripovedka) Koledar družbe sv. Mohora l. 1863., str. 1—34.
10. *Kervno maščevanje*. (Iz nemščine.) Koledar družbe sv. Mohora l. 1864., str. 8—16.
11. *Cerkev sv. Križa pri Belaku*. Slov. Več. IX. zvezek, str. 39—53, l. 1864.
12. *Cerkve prvih kristjanov*. Slov. Večernic XI. zvezek, str. 17—27, l. 1865.
13. *Poslednja tolažba*. (Iz španščine po Caballero-tu.) Slov. Večernic XV. zv., str. 18—43, l. 1867.
14. *Bitva pri Sisku*. Koledar družbe sv. Mohora l. 1869., str. 35—42.
15. *Turki pervikrat na Koroškem*. Slov. Večernic XXIII. zv., str. 58—64, l. 1870.
16. *Robinzon starši, njegove vožnje in čudežne dogodbe*. (Poslovenjeno.) Izdala družba svetega Mohora, 1876, str. 141 v 8°, II. nat. l. 1893.
17. *Zvonček nebeški*. (Molitvenik.) I. nat. l. 1867.; II. natisek leta 1870.; III. natisek l. 1874.; IV. natisek l. 1885.; str. 299 v 12°.
18. *Steza v sveti raj*. (Molitvenik.) V Ljubljani, I. nat. l. 1868.; II. nat. l. 1872.; III. nat. l. 1878.; IV. natisek l. 1882.; str. 316 v 12°.
19. *Dušni vodnik v srečno večnost*. (Molitvenik.) V Ljubljani, I. nat. l. 1871.; II. nat. l. 1878.; str. 425 v 8°.
20. *Molitvene bukvice za pobožno mladost*. V Ljubljani l. 1872., str. 252 v 16°.
21. *Janež soldat*. (Iz španščine.) „Besednik“, I., 1869.
22. *Najboljše krščansko delo*. (Iz španščine.) „Besednik“, I., 1869.
23. *Kasilda*. (Iz španščine.) „Besednik“, I., 1869.
24. *Janež Vsegadost in smrt*. (Iz španščine.) „Besednik“, I., 1869.
25. *Verne duše*. „Besednik“, I., 1868.
26. *Prilike o. Bonaventure*: 1. Gadji lovec. 2. Papežev izpovedanec. „Besednik“, II., 1870.

27. *Prihod Turkov v Evropo in na slovensko zemljo.* „Besednik“, III., 1871.
28. *Razmišljeni Juri.* „Besednik“, III., 1871.
29. *O petelinčku.* „Besednik“, III., 1871.
30. *Povabljeni gost.* „Besednik“, III., 1871.
31. *Ofero.* (Španjolska legenda.) „Besednik“, V., 1873.
32. *O naučnem slovníku v mali obliki.* „Slovenski Narod“, I. 1870.
33. *Historično-geografsko društvo.* „Slovenski Narod“, I. 1873.
34. *Hohenwarti.* „Slovenec“, I. 1873.
35. *Furlanski arhivi in naša zgodovina.* „Slovenec“, I. 1874.
36. *Ahasver ali večni Jud.* „Slovenec“, I. 1874.
37. *O starološki fari (na Kočevskem).* Zgodovinska črtica. „Danica“, I. 1874.
38. *Sveto leto na svetinjah.* „Danica“, I. 1875.
39. *Na Dobraču.* „Zora“, I., 1872.
40. *Žiga Herberstein v Moskvi.* „Zora“, I., 1872.
41. *Dva umetnika.* „Zora“, II., 1873.
42. *Nesrečni pesniki.* „Zora“, II., 1873.
43. *O španjolskem gledišču.* „Zora“, II., 1873.
44. *Narodna bramba za časa turških bojev.* „Zora“ IV., 1875.
45. *Gospodje Višnjagorski.* „Vestnik“, I., 1873.
46. *Slovenščina v Kočevskem narečju.* „Vestnik“, II., 1874.
47. *Kritika: Opis jugoslavenskih novaca, profesorja Sime Lubiča.* „Vestnik“, III., 1875.
48. *Spominska svetinja kranjskih stanov iz l. 1600.* Narodni koledar Mat. Slov. I. 1868., str. 50—52.
49. *Spominska svetinja kranjskih stanov 1790. l.* Narodni koledar Matice Slovenske I. 1869., str. 34—35.
50. *Cesar Leopold I. v Ljubljani.* Nar. koledar I. 1869., str. 36—46.
51. *Svetinje škofov ljubljanskih.* Letop. I. 1869., str. 84—86.
52. *O kmečkih puntih sploh in o uporih 1573. l. posebej.* Letopis I. 1869., str. 97—110.
53. *Letopis mesta Kranjskega (1788—1870).* Letopis I. 1870., str. 91—128.
54. *Turški boji v XV. in XVI. veku s posebnim ozirom na Slovence.* Letopis leta 1871., str. 1—159. Ta spis je izšel tudi v posebni knjigi.
55. *Doneski k zgodovini Kranjskih mest. I. Radolice.* Letop. I. 1872.—73., str. 3—12.
56. *Doneski k zgodovini samostana Velesovskega.* Letopis I. 1872.—73., str. 18—32.
57. *Doneski k zgodovini Kranjskih mest. II. Kočevje.* Letopis I. 1874., str. 75—102.
58. *Regeste iz doslej še ne natisnenih, Kranjsko zgodovino zadevajočih rokopisov.* Letopis I. 1874., str. 180—189.
59. *Doneski k zgodovini Kranjskih mest. III. Kamnik.* Letopis I. 1876., str. 125—144.
60. *Numizmatični spominki iz l. 1848. in 1849.* Letopis I. 1876., str. 154—160.

V rokopisu hrani „Slovenska Matica“:

61. *Pregovori in reki*, I. zvezek različnih v abecednem redu.
62. *Pregovori in reki*, II. zvezek vremenskih posebej.

Jesenska v Sibiriji.

Oj lobodi, oj lobodi,
Spejte na jug;
Rad i jaz bi šel od tod,
Bil bi vaš sodrug.

Kakor vi leteč v višini
Hitel bi vesel,
Hrepenel po domovini
Bi od tal se vspél.

Palme ljubko šepetajo
Z listjem kraj morjá,
Valčki morski tam šumljajo,
Mene ni domá...

Solnce zlato tam obseva
Góro, gaj, raván,
Duh moj pa po domu zeva,
Daleč sem prognán.

Tam sem skakal, tam sem tekal
Zdrav, vesel in prost;
Vrag pa mi je rano vsekalo:
Zdaj sem robstva gost...

Hrepeneč se le oziram
Tje na dom, na jug,
Solzne si oči otiram,
Jok mi je sodrug.

To Sibirijo prokleta
Močim sè solzó.
Čakam dolgo na osveto:
Menda je ne bo.

Dajte krila mi, lobodi!
Kličem dan in noč,
Da mi bo domov od tod
Z vami iti moč.

Smrt, kaj roka tvoja čaka?
Hiti me končat!
Enkrat stri me, siromaka,
Ne pa tisočkrat!

Anton Hribar.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

Herman ni bil ob onem času več komisar Albrehtov, ampak — deželni glavar kranjski. Kako čudno družni pogostoma usoda razne ljudi! Zdelo bi se, kakor da je Hermana vodila pot vseskozi prav za Virido. Seveda ni imel kot deželni glavar take službe, kakoršna je danes služba in čast istega imena, marveč je bila mnogo višja čast, poleg katere je imel tudi veliko oblast, tembolj, ker jo je lahko podpiral s svojim mogočnim mečem. To se je kmalu čutilo po Kranjskem; nemirneži, roparski vitezi, slaboglasni postopači so kmalu čutili, da ima dežela krepkega gospodarja.

Spomin na Virido mu je oživel sedaj še bolj, ko je živel večkrat v njeni bližini. Tudi obiskal jo je nekaterikrat. Zdela se mu je s svojo visoko postavo, s svojo preprosto dolgo obleko, z bledim, a neizrekljivo milim obličjem kakor angel z višave. Neka neumevna moč ga je vlekla k njej, in prav to je blago in uspešno delovalo na njegovo trdo, neupogljivo, celó nekoliko kruto naravo.

Viridini sinovi so rastle na dunajskem dvoru in se pripravljali za vladarska opravila. Odkar se je ločila mati od dvora, ponehalo je nekoliko medsebojno občevanje njeno in sinov, a ne dolgo. Kako bi tudi na bili spoznali krivice, ki se je bila zgodila materi! Prosili so jo odpuščanja in jo vabili iz samote nazaj, toda Virida je bila trdna: česa naj bi iskala med svetom? Vzgajati sinov ni mogla, torej ji je ostalo samo to, da je molila zanje in jih spominjala Boga. To se je pa dalo storiti najbolje v samoti in s pismi.

Stric Albreht je imel vlado v rokah in jo trdno držal, kakor bi se zanjo bal. Niso mu je pa vzeli iz rok stričniki, ampak smrt.

Albreht III. je umrl leta 1395. in zapustil mladoletnega sina Albrehta IV. To je bilo za Leopoldove sinove čisto nepričakovan dogodek. Postali so ne samo samostojni, ampak celó postavni varuhi svojega mladoletnega bratranca. Urno so se polastili vlade in gospodarstva in vzeli mladega Albrehta v svoje varstvo. Marsikaj bi bil moral pretrpeti od njih, in pristrigili bi mu bili njegovo posest, kolikor bi se bilo dalo, ko bi se ne bili razdvojili med seboj. Vojvodu Viljemu kot najstarejšemu niso pustili drugi bratje samemu gospodariti; nastal je prepir in že je pretela vojska. Na drugi strani tudi avstrijski deželni stanovi niso pustili mladega vojvoda preveč pritiskati; postavili so se v bran in skoro bi bilo prišlo do upora. Ko so to videli vojvoda Viljem in njegovi bratje in spoznali nevarnost, da se utegne celó Luksemburžan vtakniti v te prepire, udali so se hitro. Po imenu je sicer vojvoda Viljem ostal gospodar, a v resnici so se morali umakniti z Dunaja in svojemu bratrancu še povrhu odstopiti Kranjsko k prejšnjim deželam. Tako se je hitro premijalo dvorno življenje na Dunaju, kjer je nekdanj Virida sanjala o bodoči mogočnosti. Tudi vdove Katarine že davno ni bilo več tukaj. Omožila se je bila vdrugeč in zapustila domačijo.

Kot samostojni možje so delali Viridini sinovi tudi sami za svojo srečo in hodili po raznih potih. Viljem se je nesrečno poročil z Ivano, kraljično ogersko: umrla mu je, predno sta prišla skupaj. Imel je ta udarec za šibo božjo, zato je sklenil iti v sveto deželo na božjo pot,